

แนวความคิดและหลักทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนิน
กระบวนการพิจารณาชี้

ก่อนที่จะทราบถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาชี้ และสามารถนำมาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องได้นั้น เราควรจะพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ทั่วไปในการดำเนินคดีแพ่งและคดีอาญาเสียก่อน โดยในด้านกฎหมายแพ่งจะประกอบด้วยกฎหมายแพ่งสารบัญญัติ อันเป็นกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องของสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมาย และกฎหมายแพ่งในส่วนวิธีบัญญัติหรือที่เรียกว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่กำหนดหลักเกณฑ์ของการบังคับใช้กฎหมายในทางสารบัญญัติให้เกิดผลขึ้นมา ซึ่งหลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทางแพ่งจะมีหลักสำคัญอยู่ประการหนึ่งคือ "หลักตกลง"¹

ส่วนหลักเกณฑ์ในทางอาญาก็อาจแบ่งเป็น 2 ส่วนได้เช่นกัน คือในส่วนของกฎหมายอาญาสารบัญญัติ อันเป็นกฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำใดเป็นความผิดและมีบทลงโทษ อีกส่วนหนึ่งคือกฎหมายอาญาวิธีบัญญัติ อันเป็นกฎหมายที่กำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในทางอาญา เพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมารับโทษตามกฎหมายอาญาสารบัญญัติ ซึ่งหลักสำคัญที่ใช้ในกฎหมายอาญาประการหนึ่งก็คือ "หลักตรวจสอบ"

¹ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พระนคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528), : 2-5.

2.1 หลักตกลง , หลักตรวจสอบ

✓ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 1 (11) นั้น คู่ความจะเป็นผู้เสนอข้อเท็จจริงต่างๆ ที่จะนำมาสู่ศาลและกำหนดข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์กันตามหลักเกณฑ์กฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน โดยที่คู่กรณีในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่งสามารถจะทำการตกลงกันในประเด็นต่างๆได้เช่น ประนีประนอมยอมความกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 138 อันเป็นมาตรการอันหนึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมุ่งประสงค์จะเอื้ออำนวยต่อความเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาทแห่งคดี รวมทั้งมุ่งประสงค์ต่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินคดีอันอาจจะพิจารณาได้จากมาตรา 19 และ 20² ที่ให้ศาลพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่ความตกลงหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อพิพาทได้ ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วเพียงใดเป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการตกลงประนีประนอมยอมความตามมาตรา 138 นั้นจะต้องไม่เป็นการฝ่าฝืนต่อกฎหมายด้วย เช่น ถ้าเป็นกรณีการทำกัน³ คำทำนั้นก็จะต้องไม่เป็นการผิดกฎหมาย ขัดความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนด้วยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 113

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 19 และ 20

³ ธรรมนิติย์ วิชญเนตินัย, "การทำกันในศาล," วารสารกฎหมาย, ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2520) : 170-171. และดู ยงยุทธ ธารีสาร, "การทำกันในศาล," บทบัญญัติ, (2524) : 299-305. และดู ยิ่งศักดิ์ กฤษณจินดา, "คำทำ," บทบัญญัติ, (2516) : 254-271.

เจตนาารมณ์ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความนี้ก็คือ ไม่ประสงค์ที่จะให้มีการพิพาทกันในคดีแพ่ง ดังนั้น ถ้าหากมีโอกาสที่ศาลจะทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมีทางรอมชอมกันได้ กฎหมายให้ถือว่าเป็นหน้าที่ศาลจักต้องทำเช่นนั้น⁴

อนึ่ง ก่อนทำการสืบพยานหรือระหว่างสืบพยาน ศาลควรเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกัน ใช้ถ้อยคำเป็นกลางโดยชี้แจงข้อได้ข้อเสียให้ทราบ เช่น ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาและทรัพย์สินในการเป็นความกัน หรือถ้าเป็นญาติพี่น้องกันก็ควรปรองดองกันได้ ในบางคดีคู่ความจะยอมความกันอยู่แล้วแต่ก็ยังไม่อยากเป็นฝ่ายเสนอต่อศาล ทนายความควรจะแถลงศาลได้ทราบก่อนหนึ่งพิจารณาเพื่อศาลจะได้ช่วยทำการไกล่เกลี่ยให้

⁴ หลักเกณฑ์ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน จะสมบูรณ์เมื่อคู่สัญญากระทำโดยใจสมัคร มิได้ถูกบังคับขู่เข็ญ จึงยอมเป็นผลดียิ่งกว่าการตัดสินให้แพ้ชนะ เพราะผู้แพ้ย่อมจะมีความไม่พอใจ และอาจก่อให้เกิดการอาฆาตมาดร้าย ส่วนผู้ชนะก็ใช้ว่าจะมีความสุข เพราะอาจหวังเกรงการจองเวร ดังนั้นการประนีประนอมยอมความจึงจัดเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงถึงความเป็นผู้พิพากษาที่ดีมีความสามารถด้วยเพราะเป็นการยังความสงบสุขมาสู่สังคม ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาที่ว่า : สุขอื่นใดเหนือความสงบเป็นไม่มี. ดูชานินทร์ กรัยวิเชียร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์), : 55.

อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย เป็นต้น ⁵

ส่วนในการดำเนินคดีอาญานั้นจะใช้ "หลักตรวจสอบ" ซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าพนักงานศาลต้องค้นหาความจริงโดยการตรวจสอบด้วยพยานหลักฐานว่าเรื่องที่ฟ้องร้องกันนั้นมีความเป็นจริงอย่างไรตามพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 226 ด้วยเหตุนี้ในทางอาญาคู่ความจริงไม่อาจตกลงหรือทำกันได้อย่างในคดีแพ่ง และในมาตรา 227 หลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยซึ่งเป็นหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาเท่านั้นไม่มีในทางแพ่งเพราะเป็นเรื่องของการพิสูจน์ความผิดมิใช่เรื่องที่มุ่งการแพ้ชนะหรือตกลงกันเช่นในคดีแพ่ง

ความแตกต่างระหว่างนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความอาญากับนิติสัมพันธ์ในทางวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ทางแพ่งเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย คือ เป็นเรื่อง "ข้อพิพาทในทางกฎหมาย" ที่ผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้อง 2 ฝ่ายที่เท่าเทียมกันเป็นคู่กรณีพิพาทกันต่อหน้าศาลซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายที่ 3 ต่างกับคดีอาญาที่องค์กรรัฐเข้าคลี่คลายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหนึ่ง⁶ (โดยจำเลยในคดีอาญาอยู่ในฐานะที่เป็นประชาชนในคดี และมีเจ้าพนักงานของรัฐเช่น ตำรวจ, อัยการ และศาลทำหน้าที่ค้นหาความจริงในคดี)

⁵ สมปอง เสนเนียม, "แนวทางปฏิบัติในการเร่งรัดการพิจารณาคดี", ดุลพาห 33 (พฤษภาคม-มิถุนายน, 2529) : 57-58.

⁶ คณิต ณ นคร, "วิธีพิจารณาความอาญากับความคิดตามหลักกฎหมายแพ่ง," วารสารอัยการ, 4 (มิถุนายน 2524) : 55.

2.2 หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา

เมื่อได้ทราบถึงหลักเกณฑ์พื้นฐานของกฎหมายแพ่งและอาญาแล้ว ในส่วนนี้จะได้กล่าวถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาอันเป็นหลักที่มีความสำคัญมากต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาชี้ว่า โดยถือได้ว่าเป็นแม่บทใหญ่ และเป็นบ่อเกิดของหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาชี้ว่า

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาถือได้ว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่มีความสำคัญที่สุดประการหนึ่งของกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยเฉพาะวิธีพิจารณาความแพ่ง กล่าวคือ เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีอันเป็นที่ยุติแล้วก็ควรที่คู่ความและประชาชนจะยอมรับนับถือและมีความเคารพในเหตุและผลของคำตัดสินตลอดจนได้รับความเลื่อมใสและศรัทธาจากผู้ใช้กฎหมายและประชาชน อย่างไรก็ตามคำพิพากษาดังกล่าวจะต้องวางอยู่บนรากฐานแห่งความยุติธรรมและเป็นธรรมแก่คู่กรณีด้วย

หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata) นี้ เกิดขึ้นมาจากแนวความคิดที่ว่าคำพิพากษาของกษัตริย์ (King's Court) มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องยอมรับเป็นที่ยุติ ดังนั้นจึงไม่สามารถพิสูจน์เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ซึ่งทุกคนต้องผูกพันและปฏิเสธไม่ได้ แม้ว่าในศาลอื่นนั้นบุคคลจะไม่ต้องผูกพันหรืออาจปฏิเสธคำพิพากษาได้ก็ตาม ข้อความทุกอย่างที่ถูกบันทึกไว้ในคำพิพากษาย่อมมีผลเป็นคำพิพากษาและต้องรับฟังเป็นยุติ⁷ ต่อมาหลักนี้ได้ขยาย

⁷ Buzzard May and Howard Phipson on Evidence, 13 ed., (London : Sweet & Maxwell, 1982), P. 600.

ไปถึงคำพิพากษาของศาลศาสนาและศาลอื่น ๆ และได้รับการยอมรับตลอดมาจนถึงยุคปัจจุบัน (ในกฎหมายของไทยเทียบหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานี้ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 อันเป็นหลักใหญ่ และกระจายผลแห่งหลักความศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นมาตรา 144 และ 148 ดังจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป)

อย่างไรก็ตาม หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานี้ได้มีการผ่อนคลายลงดังเห็นได้จากในสมัยของค็อก (Chief Justice Coke) เหตุผลที่สนับสนุนความเด็ดขาดและไม่อาจโต้แย้งได้ของคำพิพากษานี้แตกต่างไปจากเหตุผลในศตวรรษที่ 12-13 ในคดี Hynde's Case ซึ่งตัดสินใน ค.ศ. 1591 ให้เหตุผลว่า เพื่อหลีกเลี่ยงการไม่มีที่สิ้นสุดของการโต้เถียง แต่ในระยะต่อมามีนักกฎหมายเห็นกันว่าคำพิพากษาน่าจะเป็นคำตัดสินข้อโต้เถียงที่ดีที่สุดและเป็นที่ยุติได้ ซึ่งเหตุผลอย่างหลังน่าจะเหมาะสมและสอดคล้องกับความคิดสมัยใหม่อันเกี่ยวกับการพิจารณาคดีมากกว่า โดยถือว่าแนวความคิดของหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับหลักของเหตุผลความยุติธรรม ความเหมาะสมกับความจำเป็นในทางปฏิบัติและความสงบเรียบร้อยของสาธารณะในทางรัฐประศาสน์ (Public Policy)^๕

ในหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา ตามหลักกฎหมายของอเมริกานั้น มีความมุ่งหมายประการหนึ่งที่ประสงค์จะห้ามคู่กรณีไม่ให้นำพยานหลักฐานเข้าสืบ

^๕ บวีณา มาศมุกทิก, "การจำกัดสิทธิอุทธรณ์ ฎีกา ในคดีแพ่ง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 86.

หรือแสดงข้อความบางอย่าง ดังนั้นปัญหาเบื้องต้นจึงมีว่าถ้าหากข้อความนั้นเป็นข้อความจริงแล้ว เพราะเหตุใดจึงห้ามนำพยานหลักฐานมาสืบให้สมจริงซึ่งศาสตราจารย์ สก็อตต์ (Scott) และศาสตราจารย์ซีวี (Seavey) ก็ได้กล่าวว่าคำตอบของเรื่องนี้อยู่ที่รัฐประศาสนโยบาย (Public Policy) อันสืบเนื่องจากผลประโยชน์ของรัฐ และผลประโยชน์ของคู่กรณีที่เกี่ยวข้องเรียกร้องให้มีการปิดปาก หรือตัดส่วนยอมยอมให้นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อต้องการไม่ให้คดียืดยาวต่อไป โดยใช้วิธีหนึ่งก็คือการห้ามไม่ให้กล่าวอ้างเป็นอย่างอื่นอีกและในหลัก Res Judicata นี้มีสาระที่สำคัญก็คือการห้ามไม่ให้เถียงผลของคำพิพากษาซึ่งได้วินิจฉัยไว้แล้ว^๑

^๑ Austin Wakeman Scott, "Collateral Estoppel By Judgment" Harvard Law Review Vol. 56 (September 1942) pp. 1-2.

อนึ่งแนวความคิดในเรื่องหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาของอเมริกา
นี้ ทางสหรัฐอเมริกาได้นำมาจากหลัก Estoppel¹⁰ ตามหลักกฎหมายของอังกฤษ

¹⁰ เป็นหลักกฎหมายปิดปากหรือบทตัดสำนวน โดยเป็นการตัดสิทธิคู่ความ
ในการที่จะกล่าวอ้างหรือนำพยานหลักฐานใด ๆ เพื่อเข้าพิสูจน์ข้อเท็จจริงอย่างใด
อย่างหนึ่งหรือจะปฏิเสธในข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ซึ่งมีนัยกฎหมาย
หลายท่านได้ให้ความหมายหรือคำนิยามดังนี้ เช่น

อาร์เจ วอลเกอร์ และเอ็ม เจ วอลเกอร์ (R.J. Walker and M.J.
Walker) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการที่คู่ความถูกห้ามจากการที่จะกล่าวอ้างหรือปฏิเสธ
ในข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง: See R.J. Walker and M.J. Walker, The
English Legal System 5th ed. (London: Butterworths, 1980), pp.64.

จี.ดี โน้กส์ (G.D. Nokes) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นกฎซึ่งห้ามคู่ความ
ในการฟ้องร้องคดี กล่าวอ้างหรือปฏิเสธข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง : See G.D.
Nokes, An Introduction to Evidence 3th ed. (London: Sweet
& Maxwell, 1962), pp.208.

รูเบิร์ต ครอส และแนนซี วิลกินส์ (Rupert Cross and Nancy
Willkins) ให้ความหมายว่า เป็นการที่คู่ความถูกตัดไม่ให้อ้างเป็นอย่างอื่น และ
ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาพยานหลักฐานใด ๆ ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงนั้นอีก
ต่อไป: See Rupert Cross and Nancy Willkind, An Outline of the
Law of Evidence 5th ed. (London : Butterworths, 1980), pp.163.

โอสถ โกศิน ให้ความหมายว่าเป็นกฎที่ห้ามไม่ให้คู่ความอ้างหรือปฏิเสธใน
ข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ดูโอสถ โกศิน, คำอธิบายและเปรียบเทียบกฎหมาย
ไทยและต่างประเทศในเรื่องกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน พิมพ์ครั้งที่ 2,
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2517), หน้า 238.

ตามหลักกฎหมาย Common Law ของอังกฤษ คำพิพากษาของศาลแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ Judgments in Rem กับ Judgments in Personam

หลักที่ถือว่าคำพิพากษาผูกพันคู่ความ ใช้บังคับถึงคำพิพากษาทุกชนิดทุกประเภทอันเป็นหลักสากลทั่วไป แต่ Judgments in Rem มีผลไปถึงเป็นการยอมรับถึงสถานะของบุคคลหรือทรัพย์สินเพิ่มขึ้นด้วย (State of things) เพื่อที่ว่าบุคคลใด ๆ จะมาโต้แย้งถึงความมีอยู่ของสถานะดังกล่าวไม่ได้ โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นคู่ความหรือไม่ก็ตาม กล่าวโดยหลัก Judgments in Rem จะมีผลเป็นพยานหลักฐานที่เด็ดขาด (Conclusive Evidence) ถือเป็นยุติได้ใช้ยันกับบุคคลได้ทุกคนไม่ว่าเป็นคู่ความหรือบุคคลภายนอก

มีความเห็นในทางกฎหมายอยู่ว่า ผลบังคับผูกพันของ Judgments in Rem ย่อมมีสภาพบังคับโดยไม่คำนึงว่าคู่ความจะหยิบยกกล่าวอ้างในคำคู่ความด้วยหรือไม่ก็ตาม แม้มิได้ยกไว้เป็นประเด็นก็มีผลผูกพัน และเมื่อมีคำพิพากษาแล้วย่อมมีผลผูกพันผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นไม่สามารถสละประโยชน์แห่งคำพิพากษาดังกล่าวได้

อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ M.R. Cozens - Hardy ได้เคยกล่าวไว้ในคดี Hill V. Clifford ว่า Judgments in Rem แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ 1. มีผลผูกพันบุคคลทั่วไปได้เป็นการเด็ดขาด กับ 2. ไม่ได้มีผลผูกพันบุคคลภายนอกเด็ดขาด คงเป็นเพียงพยานหลักฐานที่รับฟังได้เป็นการเบื้องต้นชั้นหนึ่งเท่านั้น เทียบกับมาตรา 145 ของไทยก็จะเห็นว่ามี ความสอดคล้องกันอยู่ คือ มาตรา 145(1) ใช้ยันได้โดยเด็ดขาด ส่วนใน (2)

ที่เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ ใช้ยื่นในเบื้องต้น โดยเปิดโอกาสให้สู้บหักล้างได้

ผลของคำพิพากษาที่ว่าผูกพันยุติเด็ดขาดไม่เกี่ยวกับสิทธิของศาล
อุทธรณ์ที่จะพิพากษากลับ แก่ หรือยกคำพิพากษาของศาลล่าง ตราบใดที่ยังไม่ได้
ยก กลับ แก่คำพิพากษานั้นก็ถือว่าผูกพันคู่ความได้ ซึ่งก็ตรงกับหลักกฎหมายไทย
มาตรา 145 วรรคแรกเช่นกัน

ในกรณีที่มีคำพิพากษา Judgments in Rem ชัดแย้งกัน ถ้ามีคำ
พิพากษาของศาล 2 ศาล ตัดสินในสภาพบุคคล หรือทรัพย์สิน ชัดกันแล้ว ใน
กฎหมายอังกฤษให้ถือว่า คำพิพากษาของศาลทั้งสองนั้นยืนยันกันอยู่ จึงทำให้ปัญหา
เรื่องนี้หมดลักษณะความผูกพันและตกไป กล่าวคือต้องไปสู้กันใหม่ (คดี R. V.
Wye ปี 1908) ซึ่งตามหลักกฎหมายไทยเราได้มีทางแก้ไขไว้ได้แยบยลกว่า
โดยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 146 ให้ถือตามคำพิพากษา
ของศาลที่สูงกว่าแต่ถ้าเป็นศาลในลำดับชั้นเดียวกัน คู่ความก็ยื่นคำร้องให้ศาลสูง
มีคำสั่งกำหนดว่าจะให้ถือตามคำพิพากษาใด

การผูกพันโดยผลแห่งคำพิพากษานี้ นิยมเรียกในทางปฏิบัติมาแต่เดิมว่า
Estoppel by Record แต่ปัจจุบันคำพิพากษาของศาลไม่จำเป็นต้องเก็บบันทึก
ไว้ในรูปเอกสารเสมอไป ฉะนั้นจึงไม่นิยมเรียกว่า Estoppel by Record
แต่เรียกว่า Res Judicata ซึ่งในความหมายที่เรียกว่า Res Judicata มัก
จะใช้ในความหมายของการปิดปากในลักษณะการตัดอำนาจฟ้องตัดมูลคดี Cause
of Action นอกจากนั้น Estoppel by Judgment ยังอาจเรียกว่า
Estoppel Per Rem Judicatam (อันเทียบได้กับมาตรา 145) ส่วนถ้า
เป็นการตัดประเด็นก็มักเรียกว่า Issue Estoppel

คำพิพากษาที่ไม่มีข้อบกพร่องยุติแล้ว (ไม่มีการคัดค้าน, ศาลมีเขตอำนาจถูกต้อง) สามารถเรียกได้ว่าคำพิพากษานั้นเป็น Res Judicata ซึ่งคำพิพากษาที่ยุติจะให้ผลดังนี้

ประการแรก คำพิพากษานี้จะป้องกันคู่ความฝ่ายที่ชนะคดีมิให้ไปฟ้องเป็นคดีใหม่โดยอาศัยมูลเหตุอย่างเดียวกันกับคดีแรก ซึ่งเรียกว่า Doctrine of Merger โดยต้องฟ้องรวมกันมาเลยตั้งแต่ต้น ส่วนตามแนวกฎหมายไทยใช้มาตรา 144 และ 148 กล่าวคือประเด็นใดหรือเรื่องใดควรจะฟ้องรวมกันไปในคราวเดียวแต่ไม่ฟ้อง ต่อมาจะกลับมาฟ้องโดยอาศัยมูลเดิมอีกไม่ได้

ประการที่สอง ในอีกด้านหนึ่งหลัก Res Judicata ให้ผลเป็นการห้ามคู่ความฝ่ายที่แพ้คดีมาโต้แย้งความถูกต้องของคำวินิจฉัยชี้ขาดเป็นคดีใหม่หรือกล่าวอ้างเป็นอย่างอื่น

หลัก Estoppel by Judgment ที่สามารถแบ่งออกเป็น Cause of Action กับ Issue Estoppel โดยทางทฤษฎีไม่ใช่เรื่องที่แตกต่างกันโดยสภาพ แต่ต่างกันที่ผลหรือระดับขนาดในประเด็นที่ได้เถียงกัน ถ้าระดับขนาดของการผูกพันโต้เถียงจะมีผลไปห้ามการโต้แย้งในบางประเด็น โดยไม่ถึงกับเป็นการตัดอำนาจฟ้องก็เป็นกรณีของ Issue Estoppel ซึ่งแท้จริงแล้วต่างก็มีรากฐานเดียวกันดังนั้นเวลาใช้บังคับจึงไม่ต้องแบ่งแยกเด็ดขาด ดังนั้น Cause of Action ของอังกฤษ ก็อาจอยู่ในหลักตามมาตรา 144 ของไทยได้เพราะมาตรา 148 เป็นการตัดอำนาจฟ้องแต่มาตรา 144 ของไทยก็มีใช้ใช้ตัดประเด็นอย่างเดียวกันแต่ยังใช้ตัดอำนาจฟ้องได้ เมื่อวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนแล้วจึงไม่มีความแตกต่างเพราะมาจากหลักในมาตรา 145 เช่นกัน

ตามหลักกฎหมายอังกฤษหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Juscata) นี้ส่งผลให้คำพิพากษาของศาลมีฐานะเป็นพยานหลักฐานของคดีโดยถือว่าเป็นเอกสารมหาชนที่ได้รับการบันทึกแล้ว เพราะฉะนั้นคำพิพากษาทุกฉบับจึงถือเป็นพยานหลักฐานที่เด็ดขาด (Conclusive Evidence) สำหรับอ้างอิงและใช้ยืนยันต่อคู่ความในคดี (และอาจมีผลผูกพันบุคคลภายนอกด้วยในกรณีของ Judgments in Rem) ถึงความมีอยู่ของคำพิพากษานั้นเองตลอดจนผลของคำพิพากษานั้น ดังตัวอย่างเช่น

- A ได้รับคำสั่งตั้งให้เป็นผู้จัดการมรดกของ B ผู้ตาย ตามพินัยกรรม ซึ่ง A ได้ทำปลอมขึ้นแต่ศาลได้พิพากษาให้ตั้ง A เป็นผู้จัดการมรดก แล้ว A จึงมาฟ้องลูกหนี้ของเจ้ามรดก ลูกหนี้ต่อสู้ว่า A ไม่ได้เป็นผู้จัดการมรดก เพราะพินัยกรรมปลอม ศาลตัดสินว่าคำพิพากษาในคดีก่อนเป็นหลักฐานหรือข้อสันนิษฐานเด็ดขาดผูกพันจนกว่าคำพิพากษานั้นจะถูกเพิกถอนถ้ายังไม่เพิกถอนต้องฟังว่า A เป็นผู้จัดการมรดกของ B มีสิทธิฟ้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ เนื่องจากเป็นคำพิพากษาผูกพันสถานะบุคคล¹¹

- ในคดีพินัยกรรมซึ่ง A ได้ยื่นคำร้องขอเป็นคดีฝ่ายเดียว (เป็นคดีไม่มีข้อพิพาท) ขอเป็นผู้จัดการมรดกของ B ผู้ตาย โดยอ้างว่าเป็นทายาทโดยธรรม (next-of-Kin) ศาลได้มีคำสั่งตั้งเป็นผู้จัดการมรดก ต่อมาในคดีหลัง C มาฟ้องเป็นคดีขึ้นใหม่ขอให้ศาลอีกศาลหนึ่งตั้งให้ C เป็นผู้จัดการมรดกของ B โดยอ้างว่า C เป็นทายาทที่แท้จริงของ B ส่วน A เป็นบุตรนอกสมรสที่มีชอบด้วยกฎหมายของผู้

¹¹ คดี Allen V. Dundas, SEE : Buzzard, May and Howard, Phipson on Evidence, p. 608.

ตาย ขอให้ศาลห้าม A เข้ามาเกี่ยวข้องกับ ศาลในคดีนั้นพิพากษาว่าคำพิพากษาในคดีแรกผูกพันเป็นยุติว่า A เป็นทายาทโดยชอบธรรมของ B ผู้ตาย¹²

จากตัวอย่างดังกล่าวถือว่าเป็นคำพิพากษาเกี่ยวกับสถานะของบุคคลและเป็น Judgment in Rem เทียบเท่ากับมาตรา 145 (1) ของไทยคือผูกพันบุคคลภายนอกด้วย แม้ว่าจะอ้างว่ามูลของคำพิพากษาไม่ชอบก็ไม่สามารถกล่าวอ้างใหม่ได้ซึ่งอาจเห็นได้ว่าแนวความคิดของหลักกฎหมายอังกฤษในเรื่องผลแห่งคำพิพากษาผูกพันคู่ความนั้น ก็เป็นลักษณะทำนองเดียวกันกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยในมาตรา 145 เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ตามหลักกฎหมายอังกฤษคำพิพากษาของศาลอาจถูกโต้แย้ง (Impeachable) ขอให้ยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาดังกล่าวได้อันเป็นผลให้คำพิพากษานั้นไม่ผูกพันคู่ความ ด้วยเหตุดังนี้

(1) ศาลที่ทำคำพิพากษามีได้เป็นศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดี ถ้าศาลไม่มีเขตอำนาจคำพิพากษาก็อาจไม่มีผลเป็นการผูกพันคู่ความเพราะมีหลักอยู่ว่าคำพิพากษาอาจถูกโต้แย้ง (Impeach) หรือขอให้ยกเลิกเพิกถอนได้ โดยเหตุผลที่ว่าศาลที่ทำคำพิพากษามีได้เป็นศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดี ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าศาลได้พิพากษาโดยที่คดีนั้นมิได้อยู่ในเขตอำนาจ ศาลนั้นเองย่อมมีอำนาจเพิกถอน (Inherent Power) คำพิพากษาของตนได้ โดยถือเป็นอำนาจโดยสภาพ

¹² คดี Re Ivory, Han Kin V. Turner, Ibid.

ของศาลที่จะกระทำได้¹³ ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายไทยที่ไม่เปิดช่องให้ศาลเพิกถอนคำพิพากษาของตนได้¹⁴

(2) คำพิพากษาของศาลที่ได้มาโดยการฉ้อฉลหลอกลวงหรือปลอมแปลง ตามกฎหมายของอังกฤษถ้าคำพิพากษาของศาลที่ได้มาโดยการฉ้อฉลคำพิพากษานั้นอาจไม่มีผลผูกพัน โดยบุคคลที่ไม่ได้เป็นคู่ความในคดีและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีอาจจะขอให้มีการยกเลิกเพิกถอนคำพิพากษาโดยฉ้อฉลนั้นได้ ในคดีปลอมแปลงหรือหลอกลวงศาลอังกฤษก็ได้วินิจฉัยในทำนองเดียวกัน จึงสะท้อนให้เห็นได้ว่า หลักกฎหมายอังกฤษได้เปิดทางให้เพิกถอนได้ แต่ต้องมีใช้คู่ความในคดีนั้น ส่วนหลักกฎหมายไทย¹⁵ ถ้ามีการฉ้อฉลเช่นนั้นและมีคำพิพากษาอันเกี่ยวกับทรัพย์สินไปแล้วก็เป็นการผูกพันตามมาตรา 145 ซึ่งบุคคลที่เสียหายต้องไปว่ากล่าวกันใหม่ในฐานละเมิดตาม ป.พ.พ. มาตรา 420 เป็นอีกคดีหนึ่งซึ่งในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าการเปิดโอกาสให้เพิกถอนได้นั้นน่าจะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ได้รับความเสียหายได้ดีกว่า ดังนั้นหากมีการนำมาปรับใช้โดยเพิ่มเป็นข้อยกเว้นที่คำพิพากษาไม่ผูกพัน เห็นว่าจะอำนวยความสะดวกเป็นธรรมได้ดียิ่งขึ้น

¹³ คดี Chief Kofi Eorfie V. Barima Kwabena Seifah (1958) : see Ibid., P.603.

¹⁴ มีข้อน่าคิดที่ว่าถ้าให้ศาลไทยมีอำนาจเพิกถอนคำพิพากษาได้ เช่นเดียวกับของอังกฤษแล้วจะเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนได้นำไปวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 4 ข้อ 4.4(1)

¹⁵ ฎีกาที่ 637/2506 2506ฎ. 1191 แม้ทนายจำเลยทำยอมความในศาลโดยบกพร่องในอำนาจก็ตาม หากศาลพิพากษาตามยอมแล้ว คำพิพากษานั้นก็มีผลผูกพันคู่ความตาม ป.วิ.พ มาตรา 145

2.3 หลักห้ามกระทำซ้ำ

เมื่อได้ทราบถึงหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาว่า คำพิพากษาของศาลชั้นได้ตัดสินโดยชอบแล้วนั้นควรมีสิ้นสุดและต้องรับฟังเป็นยุติ ซึ่งส่งผลในทางกฎหมายประการหนึ่งคือห้ามผู้ใช้กฎหมายยกเรื่องที่มีคำพิพากษาไปแล้วมาว่ากันซ้ำอีก ทำให้เกิดความสนใจต่อไปว่าหลักในเรื่องห้ามกระทำซ้ำมีอยู่อย่างไรบ้าง ซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีหลักทฤษฎีในเรื่องห้ามกระทำซ้ำอยู่หลายประการ ดังนี้

(1) หลัก Election ¹⁶

หลัก Election เป็นหลักในการเลือกพยานหลักฐานใหม่เมื่อมีทางเลือกให้ดำเนินการได้ 2 ทางซึ่งคู่กรณีต้องเลือกดำเนินการเพียงทางเดียวโดยมีหลักว่าในบางครั้งเป็นการไม่จำเป็นที่จะต้องไปพิจารณาว่าเรื่องนี้มีประเด็นเดียวกันหรือไม่ การดำเนินการครั้งที่สองก็เป็นการต้องห้ามมิให้กระทำ ทั้งนี้เพราะการห้ามนี้ไม่ใช่การต้องห้ามตามหลัก Res Judicata แต่ถูกห้ามตามหลักที่ว่าเมื่อบุคคลใดมีสิทธิเลือกดำเนินคดีหรือฟ้องได้สองทางที่ขัดแย้งกันอยู่ในตัว (Inconsistent Remedy) เขาจะต้องเลือกทางใดทางหนึ่งและเมื่อเขาได้เลือกทางใดแล้วก็ถูกผูกมัดมิให้ดำเนินการอีกทางหนึ่งตามทฤษฎี Election โดยถือเป็นบทตัดอำนาจฟ้องอย่างหนึ่ง

¹⁶ Buzzard, May and Howard, Phipson on Evidence, p. 626.

เทียบได้กับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น เรื่องอนาถาเมื่อศาลยกคำร้องอนาถาไม่เชื่อว่าผู้ร้องยากจนจริงจนไม่มีทรัพย์สินพอเสียค่าธรรมเนียม ตามมาตรา 156 ผู้ร้องมีทางแก้ไขได้ 2 ทาง คือ ขอนำพยานหลักฐานใหม่เข้ามาสืบเพิ่มเติมเพื่อแสดงว่าตนเป็นคนยากจนตามวรรค 4 หรือยื่นอุทธรณ์คำสั่งยกคำร้องอนาถาทิ้งหมดหรือบางส่วนภายใน 7 วัน ตามวรรคท้าย ซึ่งศาลฎีกาชี้ว่าเป็นทางแก้กันขัดแย้งกันในตัวผู้ร้องจะต้องเลือกทางใดทางหนึ่งจะดำเนินการสองทางไม่ได้คือถ้าอุทธรณ์แล้วจะกลับมาขอตามมาตรา 156 วรรค 3 ไม่ได้ แสดงให้เห็นว่ากรณีนี้ไม่ใช่การห้ามดำเนินการสอบสวนพิจารณาซ้ำแต่ต้องห้ามเพราะทฤษฎี Election¹⁷

หากทางเลือกทั้งสองทางไม่ขัดแย้งกันแล้วเมื่อเลือกทางหนึ่งไปแล้วย่อมทำอีกทางหนึ่งได้ไม่ต้องห้าม เช่น เมื่อจำเลยแพ้คดีในทางศาลชั้นต้นแล้ว โจทก์บังคับคดีตามคำพิพากษาได้ทันที ส่วนจำเลยยอมใช้สิทธิยื่นคำร้องขอทุเลาการบังคับคดีได้ ตามมาตรา 231 แต่ถ้าศาลยกคำร้องขอทุเลาการบังคับคดีเสียจำเลยกลับมาใช้สิทธิตามมาตรา 231 วรรค 3 ประกอบมาตรา 296 โดยนำเงินมาวางศาลเต็มตามจำนวนการบังคับคดีแล้วขอให้ระงับการบังคับคดีได้ ฉะนั้น จำเลยจึงมีทางเลือกได้สองทางเพราะสภาพการดำเนินการสองทางนี้ไม่ขัดแย้งกันโดยสภาพ¹⁸

¹⁷ ตูฎีกาที่ 1227/2522 2522 ฉ.960 , ที่ 1503/2511 2511 ฉ.1687

¹⁸ พิชพันธ์ จักรางกูร , คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง, (กรุงเทพ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2528) , หน้า 713.

แต่มีข้อยกเว้นอยู่ว่าถ้ามีพยานหลักฐานใหม่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าผู้
 ดำเนินการควรจะดำเนินการในอีกทางหนึ่งจึงจะเหมาะสมกว่าก็กลับมาขอ
 อีกทางหนึ่งได้ (Fresh Evidence) เช่น คดีอนาธา ตอนแรกยังหาพยานว่า
 ยากจนไม่ได้ แต่ต่อมามีพยานหลักฐานใหม่เช่น ไฟไหม้บ้านหมดจึงเป็นคน
 ยากจน ดังนี้แม้จะได้อุทธรณ์ไปแล้วแต่เพียงจะมีพยานหลักฐานใหม่ดังกล่าวก็น่าจะ
 ขอนำพยานมาสืบใหม่ว่าตนยากจนได้ ซึ่งหลักกฎหมายอังกฤษได้เปิดช่องไว้ให้ขอ
 ได้ในกรณีดังกล่าว

(2) หลัก Vexation

หลัก Vexation เป็นหลักที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานหลักคำพิพากษา
 ผูกพันแต่อยู่บนพื้นฐานที่จำเป็นจะต้องให้ศาลมีอำนาจอย่างกว้างขวาง เพื่อมิให้มี
 การดำเนินกระบวนการไปโดยไม่สุจริต (Abuse of Their Process)
 กล่าวคือ ในบางคดีอาจมีประเด็นเดียวกันขึ้นมาให้ศาลวินิจฉัยได้อีกครั้งหนึ่ง โดย
 การร้องขอของบุคคลซึ่งไม่ใช่เป็นคู่ความในคดีเดิมในจุดนี้ถึงแม้ไม่เป็นเรื่องดำเนิน
 กระบวนการซ้ำ แต่ศาลก็ยังมีอำนาจทั่วไป (Inherent Jurisdiction)¹⁰
 ที่จะห้ามมิให้มีการดำเนินกระบวนการทางศาลโดยก่อกวนหรือเป็นการดำเนินการ
 ทางศาลโดยไม่สุจริต กฎข้อห้ามนี้ได้บัญญัติไว้ใน Rule of Supreme Court
 Order 18 Rule 19 ซึ่งจะช่วยให้ศาลสามารถป้องกันคนที่ไม่ถูกผูกพันโดยคำ
 พิพากษา ด้วยข้อห้ามจากบทบัญญัติดังกล่าวได้ แต่ทั้งนี้คำพิพากษาของศาลคดีก่อน
 จะต้องมีเขตอำนาจและวินิจฉัยไปโดยชอบแล้วเท่านั้น

¹⁰ Buzzard, May and Howard, Phipson on Evidence,
 pp. 635-637.

หลักหรือกฎข้อนี้อาจใช้ในระหว่างคู่ความเดียวกันก็ได้ ในกรณีที่ประเด็นที่ยกขึ้นว่ากล่าวใหม่นั้น มิได้เป็นประเด็นเดียวกันอย่างชัดแจ้งกับประเด็นที่ศาลได้วินิจฉัยชี้ขาดไปแล้ว กล่าวคือเป็นประเด็นอาจสืบเนื่องกันไปแต่ก็ไม่สมควรจะให้นับเป็นคดีอีก แต่โดยทั่วไปกรณีระหว่างคู่ความเดียวกันนี้หลัก Doctrine of Merger ก็สามารถใช้ได้ผลดีอยู่แล้ว โดยไม่ต้องใช้อำนาจทั่วไปของศาลในเรื่อง Vexation Cases อีก

ในอดีตได้เคยมีความพยายามที่จะขยายหลักการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำให้ครอบคลุมถึงการห้ามดำเนินการพิจารณาที่ก่อความรำคาญด้วย (คดี Mckenny V. Chief Constable 1980) แต่ต่อมาแนวคิดนี้ได้ถูกปฏิเสธไปอย่างชัดเจนโดยศาล House of Lord ในคดี Hunter V. Chief Constable, 1981 ซึ่งในคดีนี้ศาลได้ใช้อำนาจทั่วไปมาป้องกันหรือห้ามมิให้มีการฟ้องคดีแพ่งซ้ำซ้อนในทางก่อความเดือดร้อนรำคาญ โดยในคดีก่อนจำเลยถูกฟ้องฐานฆ่าคนตาย ต่อมาจำเลยมาฟ้องคดีแพ่งว่าจำเลยไม่ผิดและเรียกค่าเสียหาย ดังนั้นมิใช่เรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำหรือเรื่อง Res Judicata แต่จะทำอย่างไรจึงห้ามมิให้จำเลยมาฟ้องเป็นการโต้แย้งได้ ในกรณีนี้ศาลได้ออกเป็น Vexation Cases

อย่างไรก็ตาม มีข้อควรสังเกตอยู่ว่าการตัดอำนาจฟ้องโดยใช้หลักทั่วไปตาม Vexation Case ระหว่างคดีแพ่งกับคดีแพ่งนี้จะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง คือ เป็นเรื่องมีพฤติการณ์ก่อวนใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเท่านั้น ถ้าไม่ปรากฏพฤติการณ์ดังกล่าวศาลจะไม่ใช้หลักนี้ เช่นในคดี Gleeson V. J. Whipple, 1977 คดีแรกโจทก์ฟ้องจำเลยว่าละเมิดลิขสิทธิ์การออกแบบผลิตภัณฑ์ของโจทก์ในการทำเสื้อเชิ้ต ศาลพิพากษายกฟ้องโจทก์โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ว่าจำเลยมิได้รู้ถึง

สิทธิในการออกแบบของโจทก์ คือ ทำไปโดยไม่ตั้งใจ โจทก์น่าจะดีมาฟ้องจำเลยเป็น
เรื่องใหม่ แต่มีใช้จำเลยคนเดิม คือมาฟ้องผู้ออกแบบ ซึ่งจะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องดำเนิน
กระบวนการพิจารณาซ้ำเพราะเป็นคนละคู่ความกัน แต่จำเลยได้ขอให้ศาลยกฟ้องโดยอาศัย
หลัก Vexation ศาลโดยท่านผู้พิพากษา Megarry ได้ชี้ขาดว่าเรื่องนี้ไม่ปรากฏ
พฤติการณ์ว่าเป็นการก่อกวนจึงไม่ถือว่าเป็น Vexation Case

(3) หลัก Issue Estoppel²⁰

ตามหลักกฎหมายอังกฤษแบ่งเรื่องกฎหมายปิดปากโดยคำ
พิพากษาออกเป็น 2 ประเภทคือ 1. กฎหมายปิดปากที่ไปตัดอำนาจฟ้องเลย
(Cause of Action Estoppel) และ 2. กฎหมายปิดปากที่ห้ามมิให้ยกขึ้น
เฉพาะประเด็นที่พิจารณาซ้ำเท่านั้น (Issue Estoppel)

ในคดี Thoday V. Thoday ท่าน Lord J Diplock ได้กล่าวไว้
ว่ากฎหมายปิดปากที่เป็นการตัดอำนาจฟ้องนั้น ได้แก่ หลักกฎหมายที่ป้องกันหรือ
ห้ามคู่ความทุกฝ่ายกล่าวอ้างหยิบยกโต้แย้งคู่กรณีฝ่ายตรงข้ามถึงความมีอยู่ของมูล
แห่งคำฟ้องและมูลแห่งคดีเพื่ออ้างหรือปฏิเสธยืนยันฝ่ายตรงข้ามถึงความมีอยู่ของ
Cause of Action อันใดอันหนึ่ง โดยความมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของมูลคดีนี้ได้รับ
การวินิจฉัยไว้แล้วโดยศาลที่มีเขตอำนาจในคดีก่อนระหว่างคู่ความเดียวกัน โดยถือ
ว่าได้ถูกคำพิพากษาผูกพันเป็นการตัดสำนวนมิให้ยกขึ้นว่ากันอีก กฎเกณฑ์ในเรื่องนี้
มีลักษณะเป็นนโยบายสาธารณะ Public Policy

²⁰ Buzzard, May and Howard, Phipson on Evidence,

หลัก Issue Estoppel นั้น เป็นการขยายนโยบายสาธารณะในเรื่องข้างต้นให้กว้างออกไปอีก เนื่องจากมีมูลคดีบางอย่างจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อมีเงื่อนไขตั้งแต่ 2 เงื่อนไขหรือมากกว่า ต่อเมื่อได้มีการพิสูจน์ถึงเงื่อนไขตั้งแต่ 2 เงื่อนไขขึ้นไปแล้ว ในกรณีเช่นนี้ถ้ามีเรื่องเกี่ยวเนื่องกับเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งไปแล้ว และมีการวินิจฉัยชี้ขาดไปโดยศาลที่มีเขตอำนาจไปเรียบร้อยแล้วจะโดยพยานหลักฐาน หรือโดยคำรับของคู่ความก็ตาม คู่ความไม่ว่าฝ่ายใดจะหยิบยกประเด็นนั้นหรือเงื่อนไขเรื่องนั้นขึ้นต่อสู้กันอีกในคดีต่อ ๆ มาไม่ได้ (ไม่ได้ตัดอำนาจฟ้องที่เดียว แต่ตัดเฉพาะประเด็น)

หลัก Issue Estoppel อาจจะใช้ในกรณีที่คำพิพากษาในคดีก่อนเป็นคำพิพากษาโดยขาดนัด หรือได้วินิจฉัยชี้ขาดไปตามข้อสันนิษฐานแห่งกฎหมายโดยไม่ได้พิสูจน์กันจริง ดังตัวอย่างในคดี Henderson V. Henderson ท่าน Vice Chancellor Wigram กล่าวไว้ว่าถ้าจะเป็น Issue Estoppel ได้ นั้น คู่ความในคดีก่อนจะต้องมีโอกาสในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งถ้าเขามีโอกาสเช่นนั้นแล้ว แต่ไม่ใช้จึงจะเป็นการห้ามมิให้คู่กรณีมายกเรื่องหรือประเด็นเดียวกันขึ้นต่อสู้หรือกล่าวอ้างในคดีหลังอีก และมีแนวคิดในคดี Carl - Zeiss Stiftung ท่าน Lord Reid กับ Lord Upjohn ได้ตั้งข้อสังเกตว่าคำวินิจฉัยในครั้งก่อนที่ทําไปโดยขาดนัดหรือโดยอาศัยหลักข้อสันนิษฐานไม่น่าจะผูกมัดคู่ความที่ไม่ได้มีโอกาสต่อสู้คดี

ตามวิธีพิจารณาความของอังกฤษ คู่ความฝ่ายที่จะหยิบยกเรื่อง Issue Estoppel ขึ้นอ้างจะต้องเป็นฝ่ายยกขึ้นตั้งแต่ในแรก ๆ ของการ

ดำเนินกระบวนการพิจารณา²¹ มีปัญหาว่าตามกฎหมายไทยคู่ความต้องยกขึ้นต่อสู้หรือไม่ หรือศาลหยิบยกได้เองหรือไม่ ซึ่งคำตอบมีว่าตามหลักกฎหมายไทยแล้วศาลสามารถหยิบยกได้เองโดยถือว่าเป็นการเกี่ยวข้องกับความสะดวกเรียบร้อยตามมาตรา 142 (5) ซึ่งถ้าเป็นกรณีของการตัดฟ้องร้องแล้วเห็นได้ชัดแจ้ง แต่ถ้าเป็นประเด็นย่อยในแต่ละคดีอาจจะไม่จำเป็นต้องเกี่ยวกับความสะดวกเรียบร้อยเสมอไป ฉะนั้นจึงควรที่จะหยิบยกต่อสู้ไว้ในคำให้การโดยชัดแจ้งเสียจะดีกว่า

มีข้อยกเว้นบางประการของ Issue estoppel ได้แก่กรณีที่มีพยานหลักฐานเพิ่มเติมขึ้นใหม่ที่อาจจะทำให้มีการแก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดให้ถูกต้องยิ่งขึ้นได้ ทั้งนี้ต้องมีได้เกิดขึ้นจากความบกพร่องเลินเล่อหรือจงใจหรือละเลยของคู่ความที่จะอ้างพยานหลักฐานใหม่ หลักในส่วนนี้คล้ายๆกับแนวทางของหลักกฎหมายฝรั่งเศสที่มีบทบัญญัติยอมให้มีการกล่าวอ้างใหม่ได้ แต่ของฝรั่งเศสจะเป็นหลักฐานกว่าเพราะได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ส่วนของอังกฤษเป็นแนวทางกฎหมาย Common Law กล่าวคือตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของฝรั่งเศสมาตรา 481 วรรค 2 ได้บัญญัติให้อ่านาคศาลที่จะเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยได้ในข้อยกเว้นบางกรณีคือตามมาตรา 595 คู่ความอาจร้องขอให้พิจารณาใหม่ได้ถ้าหากมีกรณีดังนี้ 1) เมื่อปรากฏภายหลังมีคำพิพากษาว่าคำพิพากษาดังกล่าวได้กระทำโดยกลฉ้อฉลของคู่กรณีฝ่ายตรงข้าม 2) หลังจากมีคำพิพากษาได้พบเอกสารสำคัญออกมาภายหลังที่แสดงว่าความจริงมิใช่เป็นเช่นนั้น และเอกสารนั้นได้ถูกซ่อนเร้นเอาไว้โดยคู่ความฝ่ายตรงข้าม 3) ถ้าศาลได้พิพากษาโดยเชื่อเอกสารฉบับใดฉบับหนึ่ง ถ้ามีคำพิพากษาว่าเอกสารนั้นเป็นเท็จก็เป็นทางที่

²¹ Rule of supreme court order 18 rule 19.

จะขอให้เพิกถอนได้ 4) ถ้าศาลพิพากษาไปโดยเชื่อคำเบิกความแล้วต่อมาบุคคล
นั้นถูกพิพากษาว่าให้การเท็จก็ขอให้พิจารณาใหม่ได้

ตามหลักกฎหมายอังกฤษกรณีที่ไม้อาจยกพยานหลักฐานขึ้นอ้างอิงได้
โดยฝ่ายนั้นไม่ได้ละเลยหรือเป็นเพราะความผิดของฝ่ายนั้นเองแล้ว หากได้เกิด
พยานหลักฐานใหม่ที่สำคัญขึ้นอาจจะมีการยอมให้ฝ่ายนั้นกล่าวอ้างหรือยกประเด็น
ขึ้นต่อสู้ว่ากล่าวกันได้ คดีที่ตัดสินเป็นข้อยกวันอันนี้คือ คดีที่ Lord Hailshan
ได้กล่าวไว้ในคดี D.P.P. v. Humphrys (1977) และข้อยกวันอันนี้ก็ได้ใช้
สำหรับ Cause of Action Estoppel ด้วย อนึ่งหลักสำคัญที่ยึดถือกันก็คือ
หลักพยานหลักฐานที่ได้มาใหม่จะต้องมีความสำคัญและมีสาระถึงขนาดที่จะเปลี่ยน
แปลงคำวินิจฉัยคดีเดิมได้และใช้ได้ทั้งประเด็นใหญ่และประเด็นย่อย ซึ่งในส่วน
นี้ตามหลักของกฎหมายไทยไม่มี กล่าวคือ หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา
ตามมาตรา 145 นั้นไม่ได้เปิดโอกาสไว้ คู่กรณีหรือผู้ขึ้นก็ตามจะต้องไปว่า
กล่าวกันเป็นคดีใหม่กันเอง คู่ความจะมาขอดำเนินคดีใหม่ในประเด็นที่ได้ชี้ขาด
ไปแล้วโดยอ้างว่ามีพยานหลักฐานใหม่ไม่ได้เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ
และเป็นการผิดขั้นตอนด้วยเพราะคดีได้เสร็จไปแล้ว (มีข้อนำคิดว่าหากนำหลัก
การนี้มาปรับใช้ในไทยจะเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งผู้เขียนนำไปวิเคราะห์ในบทที่
4 ข้อ 4.4 (3))

(4) หลัก Merger

หลัก Merger นี้ถือว่าเป็นหลักห้ามกระทำซ้ำอย่างหนึ่งอันมี
หลักเกณฑ์ว่าเมื่อมีการฟ้องคดีโดยอาศัยมูลคดีหรือมูลหนี้เรื่องใดไว้แล้วคำพิพากษา
ที่ให้โจทก์ชนะคดีตามฟ้องดังกล่าวจะมีผลลบล้างสิทธิทั้งหลายของโจทก์ที่เป็นผลมา

จากมูลคดีเดียวกันทั้งสิ้น โดยเรียกเป็นสุภาษิตภาษาลาตินว่า Transit in Rem Judicatam ซึ่งหมายความว่า สิทธิทั้งหลายของโจทก์หรือของเจ้าหน้าที่เคยมีอยู่ โดยอาศัยมูลหนี้หรือมูลคดี เรื่องนั้นได้ถูกทดแทนด้วยสิทธิใหม่ที่เกิดจากคำพิพากษาของศาล ดังนั้นจะมากกระทำซ้ำอีกไม่ได้

โดยหลักดังกล่าวนี้ คู่ความในคดีจึงอยู่ในฐานะที่ถูกกฎหมายผูกมัดมิให้ดำเนินการเกี่ยวกับคดีนั้นอีก และต้องห้ามมิให้รื้อฟื้นคดีที่มีมูลมาจากเรื่องเดียวกันกับคดีก่อนขึ้นมาดำเนินการใหม่ในส่วนที่มีได้ทำในคดีเดิม ทั้งนี้โดยไม่ว่าการมิได้ดำเนินการในคดีเดิมจะเป็นไปโดยจงใจ พลังเปลอ รู้เท่าไม่ถึงการ ประมาทหรือไม่ก็ตามทำให้บางครั้งหลักกฎหมายในเรื่องนี้ถูกเรียกว่า The Doctrine of Former Recovery คือ หลักการเรียกร้องในคดีก่อนหรือหลักแห่งการมาเรียกร้องในครั้งก่อน

แนวคิดหรือรากฐานของเหตุผลของหลักกฎหมายเรื่องนี้อยู่ที่ว่าประเด็นในคดีข้อใดที่สมควรและสามารถหยิบยกขึ้นให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดได้แต่กลับปล่อยให้ประเด็นเรื่องนั้นผ่านพ้นไปเสีย คู่ความย่อมไม่อาจที่จะหยิบยกประเด็นเรื่องนั้นกล่าวอ้างในคดีหลังได้ ถือเป็นเรื่อง Vexation คือ ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ ดังนั้น คู่ความในคดีนั้นจึงไม่อาจที่จะแบ่งแยกมูลความในคดีของตนหรือสิทธิที่เกิดจากมูลหนี้เรื่องเดียวกันออกจากกันเพื่อดำเนินการให้เป็น 2 คดีได้

หลัก Doctrine of Merger ไม่ใช้บังคับในกรณีที่เจ้าหน้าที่ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับหนี้เหนือบุคคล (Action in Personam) จนชนะคดีแล้วกลับมาดำเนินคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินใหม่ (Action in Rem) เพื่อให้นำไปสู่ผล

ของการบังคับคดีแรก เพื่อประโยชน์แห่งการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลในคดีแรก เช่นการขอให้ศาลบังคับกักเรือหรือขอให้ใช้สิทธิยึดหน่วงเรือ ซึ่งเป็น การบังคับคดีโดยเทียบได้กับหลักกฎหมายได้ตามมาตรา 144(5) คือ ฟ้องตามหนี้แล้วมาฟ้องให้บังคับคดีตามสิทธิได้ไม่เป็นการกระบวนพิจารณาซ้ำ²²

แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าโจทก์ฟ้องคดีเกี่ยวกับทรัพย์สินมีค่าพิพากษาใน เรื่องนั้นแล้วต่อมากจะมาฟ้องคดีเรื่องใหม่โดยอาศัยมูลคดีเรื่องเดียวกันไม่ได้ทั้งสิ้นไม่ว่าคดีนั้นจะเกี่ยวกับหนี้เกี่ยวกับทรัพย์สินหรือหนี้เหนือบุคคล (คดี the Alletta (1979) และ Nelson V. Couch) หรือฟ้องเรียกสิทธิในทางที่โจทก์มีอยู่ตามหลัก Equity ถึงแม้จะมีมูลคดีเดียวกันก็ไม่ได้ (คดี Hunter V. Stewart)

หลัก Merger นี้ใช้กับคดีที่โจทก์ชนะคดีแรกเท่านั้น แต่ถ้าโจทก์แพ้คดีโจทก์อาจมาฟ้องเรียกสิทธิตามหลัก Equity ที่โจทก์อาจได้รับจาก มูลคดีเดียวกัน แต่ไม่ได้เรียกร้องในคดีแรกได้ อนึ่งใน Common Law นั้นฟ้องได้แต่ค่าเสียหาย แต่จะฟ้องให้กระทำการ (Specific Performance) ให้งดเว้นกระทำการ (Injunction) หรือ ส่งมอบทรัพย์สิน (Restitution) ไม่ได้โดยถือเป็นสิทธิทาง Equity อันเป็นข้อจำกัดลักษณะเฉพาะของอังกฤษที่แบ่งแยกกฎหมายออกเป็น Common Law และ Equity

ในทางด้านจำเลยก็เช่นกัน จำเลยในคดีแพ่งคดีแรกถ้าสามารถที่จะ

²² คดี The Rena K. (1979) ในเรื่องนี้ตามหลักกฎหมายไทย ก็อาจมีการขอบังคับให้กักเรือได้ ตามพระราชบัญญัติการกักเรือ พ.ศ. 2534 ซึ่งประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 11 พ.ย. 2534 ตอนที่ 194

หยาบยกประเด็นข้อใดขึ้นต่อสู้ได้แล้ว กลับมิได้หยาบยกประเด็นดังกล่าวนี้ ก็ย่อมไม่สามารถนำเรื่องดังกล่าวขึ้นกล่าวอ้างในคดีหลังเช่นกัน อาจเป็นการต้องห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำได้ เช่น ในกรณีโจทก์ฟ้องจำเลย และจำเลยมีสิทธิฟ้องแย้งได้ โดยสืบเนื่องมาจากมูลเหตุเดียวกันที่เป็นการฟ้องคดีของโจทก์ จำเลยก็มีสิทธิฟ้องแย้งได้อยู่แล้วแต่ไม่ฟ้องแย้งกลับมาฟ้องเป็นคดีใหม่ อ้างว่าโจทก์เป็นฝ่ายประมาทเลินเล่อเช่นนี้อาจเป็นการต้องห้ามได้ โดยจำเลยจะต้องทำเสียก่อนที่คดีเดิมจะมีคำพิพากษา ถ้าคดีเดิมศาลได้พิพากษาถึงที่สุดแล้วคู่ความเดียวกันจะมาร้องฟ้องใหม่อาจจะเป็นการฟ้องซ้ำ แต่ถ้ามาฟ้องก่อนคดีเดิมถึงที่สุดก็อาจจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ ตามมาตรา 144 ถึงแม้คดีเดิมยังมีอุทธรณ์ฎีกาอยู่ก็ตาม (ฎีกา 633/2534 2ฎ.ส. 292)

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎี Merger ไม่ใช่บังคับในประเด็นที่คู่ความไม่มีโอกาสหรือไม่สามารถที่จะหยาบยกประเด็นเรื่องนั้นขึ้นกล่าวอ้างในคดีแรกได้ ไม่ถือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำแม้จะมีที่มาจากมูลคดีเดียวกันเช่น คดีฟ้องเรียกค่าเสียหายจนถึงวันฟ้อง ศาลพิพากษาให้ชนะคดี โจทก์มาฟ้องคดีที่ 2 เรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นหลังวันฟ้องจนถึงวันบังคับคดีเสร็จ หรือคดีแรกฟ้องขับไล่ คดีที่ 2 มาฟ้องเรียกค่าเสียหายหลังวันฟ้อง สิทธิดังกล่าวแม้อาจจะฟ้องได้ แต่ไม่ได้ฟ้องในคดีแรกก็ไม่ถือเป็นการตัดสิทธิฟ้องในคดีหลัง กล่าวคือแม้โจทก์อาจจะใช้การฟ้องขอค่าเสียหายในอนาคตได้ก็ตามเพราะไม่สามารถรู้ได้ว่าผลหลังการฟ้องจะเป็นเช่นไร

หรือในกรณีตัวอย่างปัญหาที่ว่า ²³ แดงทำสัญญากู้เงินจากดำ 1,000,000 บาท โดยมีที่ดินแปลงหนึ่งจำนองเป็นประกัน และในสัญญาจำนองมีข้อตกลงไว้ด้วยว่าถ้าบังคับจำนองได้ไม่พอชำระหนี้ประชาชนเจ้าหนี้มีสิทธิบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินอื่นของลูกหนี้ได้จนครบ ต่อมาแดงถูกเจ้าหนี้รายอื่นฟ้องบังคับชำระหนี้รายอื่น ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ชำระหนี้ตามฟ้องแล้วแดงไม่ชำระ เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจึงนำยึดที่ดินของแดงแปลงที่ติดจำนองอยู่กับดำ ดำจะร้องขอต่อศาลเพื่อคุ้มครองสิทธิจำนองของตนได้หรือไม่อย่างไร และหากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดเกี่ยวกับคำร้องขอของดำแล้วดำจะฟ้องแดงขอให้ชำระหนี้ส่วนที่บังคับจำนองได้ไม่พอเป็นคดีใหม่ได้หรือไม่

เห็นว่าคำขอรับชำระหนี้ได้โดยร้องขอเข้ามาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 289 ถ้าคำร้องขอได้มาไม่พอเช่นได้มาเพียง 100,000 บาท ก็มาฟ้องได้อีกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 733 ไม่ใช่กรณีของ Merger เพราะมูลฐานแห่งสิทธิของทั้งสองกรณีไม่ได้มาจากมูลเดียวกัน และดำไม่อาจที่จะขอชำระหนี้ตามมาตรา 733 ได้ในคดีก่อน โดยทฤษฎี Merger นี้ไม่ใช่บังคับในประเด็นเรื่องซึ่งคู่ความไม่มีโอกาสหรือไม่สามารถที่จะหยิบยกประเด็นเรื่องนั้นขึ้นว่ากล่าวได้ในคดีแรก การที่ดำมาฟ้องตามคดีหลังจึงไม่เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตามมาตรา 144

²³ เป็นปัญหาข้างเคียงปัญหาหนึ่งที่ได้มีการยกขึ้นสนทนาเกี่ยวกับ มาตรา 289 ในที่ประชุมของคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งครั้งที่ 1182-35/2534

อนึ่งถ้าในคดีแรกศาลได้พิจารณาพิพากษาในเรื่องที่มีได้มีความจำเป็น ต้องวินิจฉัยไว้ด้วยแต่ศาลได้หยิบยกไว้ เช่นนี้ก็จะไม่ผูกพันคู่ความให้นำมาฟ้องใน คดีหลัง (คดี Concha V. Concha) ซึ่งเทียบได้กับแนวทางการตัดสินของ กฎหมายไทยเช่นกัน เช่น คำพิพากษาผูกพันคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีอาญาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 46 โดยถ้าศาลในคดีแรกได้ พิพากษาเกินเลขประเด็นไปในคดีอาญา เช่น จำเลยชั้นรถชนผู้ตายโดยประมาท หรือไม่เป็นประเด็นที่ต้องวินิจฉัยในคดีนี้แต่ศาลกลับวินิจฉัยไปถึงว่าผู้เสียหายมี ส่วนประมาทด้วยหรือผู้เสียหายไม่ได้ประมาทอันไม่เป็นประเด็นที่จำเป็นในคดี อาญา ถ้าคู่ความมาฟ้องกันในคดีแพ่งแล้วประเด็นที่ว่าจำเลยประมาทนั้นผูกพัน จำเลยมิให้โต้เถียง แต่ประเด็นที่ว่าผู้เสียหายมีส่วนประมาทด้วยหรือไม่ นั้นไม่ ผูกมัดจำเลยที่จะนำสืบเป็นอย่างอื่นได้ว่าผู้เสียหายก็มีส่วนประมาทด้วยเพื่อตนจะ ได้รับผิดชดใช้ค่าเสียหายในทางแพ่งน้อยลงได้

ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกา เช่น ศาลคดีอาญาพิพากษาว่าจำเลยชั้นรถ โดยประมาทข้อเท็จจริงนี้ผูกพันในคดีแพ่ง เรียกค่าเสียหาย แต่ข้อต่อสู้ของจำเลย ในคดีแพ่งที่ว่าคนขับรถของโจทก์ก็ประมาทด้วยไม่ใช่ประเด็นในคดีอาญา จะถือว่า จำเลยประมาทฝ่ายเดียวไม่ได้ จึงเป็นข้อที่จะต้องนำสืบในคดีแพ่ง (ฎีกาที่ 1369/2514 2514 ฎ.1164) และศาลในคดีแพ่งชอบที่จะวินิจฉัยว่าคนขับรถของ โจทก์ประมาทด้วยได้ ไม่เป็นการขัดกับข้อเท็จจริงในคดีอาญา (ฎีกาที่ 2594 /2523 2523 ฎ.1986) หรือคดีอาญาศาลพิพากษาว่า ต. ขับรถโดยประมาททำ ให้คนตายจำเลยในคดีแพ่งมิได้ถูกฟ้องในคดีอาญา และศาลมิได้ชี้ขาดว่า ต. ประมาทแต่ผู้เดียวโจทก์นำสืบในคดีแพ่งได้ว่าจำเลยประมาทเลินเล่อได้

(ฎีกาที่ 1544/2520 2520 ฎ.1245)²⁴

2.4 โครงสร้างความสัมพันธ์เกี่ยวกับการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ ฟ้องซ้ำฟ้องซ้อน

หลักของการห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำนี้เป็นหลักที่สืบเนื่องมาจากหลักใหญ่คือหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษา (Res Judicata) หรือหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความตามมาตรา 145 กล่าวคือ หลักห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำอาจถือได้ว่าเป็นการขยายความของหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความ โดยเน้นเฉพาะเจาะจงไปว่าเมื่อคดีใดที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดแล้วจะเป็น "ทั้งคดี" หรือ "เฉพาะประเด็นข้อใด" ก็ตามห้ามคู่ความและศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือยกประเด็นใดขึ้นดำเนินการซ้ำอีก

ตามหลักกฎหมาย Common Law ทั้งของอังกฤษและสหรัฐก็ได้ขยายขอบเขตของหลัก Res Judicata ออกไปเพื่อให้ครอบคลุมข้อเท็จจริงแห่งคดีที่เกิดขึ้นโดยถือว่าหลัก Issue Estoppel นั้น เป็นการขยายนโยบายสาธารณะในเรื่องคำพิพากษาผูกพันคู่ความให้กว้างออกไปเช่นกัน ดังที่ได้ศึกษามาข้างต้น

²⁴ กุศล บุญยืน, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สงพลเทรดดิ้ง, 2528), หน้า 148-149.

ดังนั้น อาจเปรียบเทียบถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ของการห้าม
ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำได้ ดังต่อไปนี้

✓
- เปรียบเทียบกับหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความ

หลักตามมาตรา 145 (ก) เมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดี
แล้ว (ข) คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นย่อมผูกพันคู่ความ (ค) ผู้พันบุคคลภายนอก
ด้วยในบางกรณีตาม (1) และ (2)

ส่วนหลักดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ (ก) เมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง
ชี้ขาดตัดสินคดีแล้ว (ข) ห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวซ้ำอีก

จากการเทียบเคียงโครงสร้างความสัมพันธ์ในบทบัญญัติพอสรุปได้ว่า
ข้อเท็จจริงไม่ว่ากรณีใด ที่สามารถปรับเข้ากับการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ
ตามมาตรา 144 ย่อมสามารถปรับเข้ากับหลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความตาม
มาตรา 145 ได้ทุกกรณีด้วยเช่นกัน

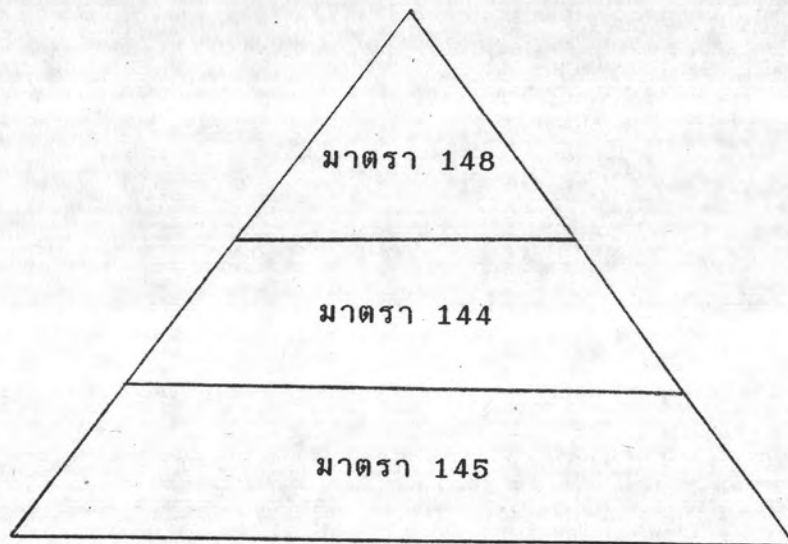
- เปรียบเทียบกับหลักฟ้องซ้ำ

ฟ้องซ้ำ (ก) เป็นเรื่องที่ฟ้องคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งไปแล้ว และคดีถึง
ที่สุด (ข) ห้ามคู่ความนำเรื่องดังกล่าวมาฟ้องอีก

ส่วนดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำนั้น (ก) คดีแรกไม่จำเป็นจะต้องถึง
ที่สุด (ข) ก็ห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำอีก

จากการเทียบเคียงบทบัญญัติแสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์พอสรุป
ได้ว่าข้อเท็จจริงใดก็ตามถ้าสามารถปรับเข้ากับเรื่องฟ้องซ้ำ ตามมาตรา 148
อันเป็นบทเฉพาะได้แล้ว ย่อมสามารถปรับเข้ากับหลักการห้ามดำเนินกระบวนการ
พิจารณาซ้ำตามมาตรา 144 ได้ทุกกรณี เนื่องจากการฟ้องก็เป็นการดำเนิน
กระบวนการพิจารณาอย่างหนึ่งตามมาตรา 1 (7)

จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น อาจแสดงภาพความสัมพันธ์ของ
หลักในมาตรา 144, 145 และ 148 ได้ดังนี้

- เปรียบเทียบกับฟ้องซ้อน

ฟ้องซ้อน (ก) เป็นเรื่องห้ามโจทก์ (ข) ยื่นฟ้องเรื่องเดียวกัน (ค)
โดยคดีแรกต้องค้างพิจารณาอยู่ในศาลใดศาลหนึ่ง จะเป็นศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์
หรือศาลฎีกา ก็ได้ และโจทก์นำอีกคดีเข้ามาฟ้อง

- ส่วนดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ (ก) ห้ามทั้งโจทก์ จำเลยและศาล
 (ข) ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ (ค) โดยอีกคดีจะค้างพิจารณาหรือไม่ก็ตาม
 (ง) ห้ามเฉพาะคดีหรือประเด็นที่ศาลได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาด
 ไปแล้ว

จากการเทียบเคียงบทบัญญัติแสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์พอสรุป
 ได้ว่ามีข้อเท็จจริงเพียงบางกรณีเท่านั้นที่ฟ้องซ้อนอาจจะเข้ากับหลักห้ามดำเนิน
 กระบวนการพิจารณาซ้ำได้ เช่นในช่วงที่มีการอุทธรณ์หรือฎีกาและคดีอยู่ในระหว่าง
 การพิจารณาของศาลดังกล่าว ซึ่งถ้าโจทก์มาฟ้องใหม่อีกก็เป็นฟ้องซ้อนอันเป็น
 บทเฉพาะ แม้การฟ้องจะเป็นการดำเนินกระบวนการอย่างหนึ่งก็ตาม
 เพราะเมื่อมีบทเฉพาะแล้วก็ไม่จำเป็นต้องใส่บทบัญญัติทั่วไปเข้าไปอีก ²⁵

²⁵ พิชพันธ์ จักรางกูร, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,
 หน้า 471. และ ประพนธ์ ศำตะมาน, สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง,
บทบัญญัติ เล่ม 30 ตอน 1 (2516) : 127-128.